

ЧАСТ ОТ КОЛЕКТИВНА НАХОДКА С БРОНЗОВИ МОНЕТИ ОТ РИМСКАТА ЕПОХА (II-III в.), НАМЕРЕНА В ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

Владимир Пенчев

Първоначално находката се е състояла от над сто бронзови монети, сечени в монетарниците на няколко от градовете в Тракия, през II - първата половина на III в. Била е разпръсната между частни колекционери, като за фонда на НИМ - София успяхме да придобием само осем екземпляра от нейното съдържание¹. И осемте монети са полуизтрити поради продължителното си участие в паричното обръщение. Всъщност, от първоначалния състав на находката са били разпродадени на различни частни колекционери по-добре запазените и съответно по-късно отсечените монети, а придобитите за музея са най-старите и съответно най-износените от циркулацията екземпляри. Това, което прави попадналата в НИМ част от находката особено интересна е обстоятелството, че три от осемте монети са контрамаркирани.

Описанието на монетите е следното:

КАТАЛОГ

Филипопол
Комод (177 - 192 г.)

1. Лице: Надпис ...M AVPH / KO... Бюст

на императора с лавров венец и брада, надясно.

Опако: Надпис НГЕ КА СЕ... Атина с шлем на главата, права, наляво. Не личи какво държи в ръцете си. Долу, вляво - жертвеник, а вдясно - щит².

Диаметър - 28 мм. Тегло - 14,05 г. (Обр.1).

Обр.1 Бронзова монета на Филипопол, сечена при Комод; лице и гръб

Обр.2 Бронзова монета на Филипопол, сечена при Комод, контрамаркирана; лице и гръб

2. Лице: Надпис ...MA / ... Бюст на императора с лавров венец и брада, надясно. Вляво, в полето е отпечатана кръгла вдлъбната контрамарка, в средата на която е представена релефно буквата Δ.

Опако: Надпис: ... / ... / ΩΝ. Виктория в бига, препуска наляво³.

Диаметър - 29 мм. Тегло - 16,07 г. (Обр. 2).

3. Лице: Надпис: AV.KAI... / КОМ... Бюст на императора с лавров венец и брада, надясно.

Опако: Надпис: НГЕ...ΙΑΙΑ / NOV ΦΙ...ΠΟΠ / ΟΛΕΙΤΩΝ. Фортуна с калатос на главата, права, наляво. С дясната си ръка се опира на кормило, а с лявата - държи рог на изобилието⁴.

Диаметър - 30 мм. Тегло - 16,01 г. (Обр. 3).

Обр.3 Бронзова монета на Филипопол, сечена при Комог; лице и гръб

Обр.4 Бронзова монета на Филипопол, сечена при Септимий Север; лице и гръб

Септимий Север (193 - 211 г.)

1. Лице: Надпис: ...V.K.A.CE / CEVN...C. Бюст на императора с лавров венец и брада, надясно.

Опако: ...ΦΙΛΠ / ΠΟΠ... Орел с разперени криле и обърната надясно глава,

настреща⁵.

Диаметър - 29 мм. Тегло - 16,39 г. (Обр. 4).

Августа Траяна

Луций Вер (161 - 169 г.)

1. Лице: ...AVPH / ... Бюст на императора с лавров венец, надясно. Вляво, в полето е отпечатана кръгла вдлъбната контрамарка, в средата на която е представена релефно буквата Δ.

Опако: Надписът не личи. Крепостна стена с три кули⁶.

Диаметър - 29 мм. Тегло - 16,08 г. (Обр. 5).

Обр.5 Бронзова монета на Августа Траяна, сечена при Луций Вер, контрамаркирана; лице и гръб

Обр.6 Бронзова монета на Пауталия, сечена при Комог; лице и гръб

Пауталия

Комод (177 - 192 г.)

1. Лице: Надпис AV.K.MA / KO... Бюст на императора с лавров венец и брада, надясно.

Опако: Надпис НГЕ... / ... / ΛΠΙ... Змия навита на кълбо⁷.

Диаметър - 28 мм. Тегло - 14,31 г. (Обр. 6).

Каракала (198 - 211 г.)

1. Лице: ...ΛΙΟΣ / ΑΝΤΩ... Голоблад детски бюст на императора с лавров венец, надясно. Вляво, в полето е отпечатана кръгла вдлъбната контрамарка, в средата на която е представена релефно буквата Δ.

Опако: / ... / ...ΤΑΛΙ... Речен бог, полулегнал наляво. С лявата си ръка се е облегал на повалена урна, от която изтича вода⁸.

Диаметър - 30 мм. Тегло - 14,27 г. (Обр. 7).

Обр.7 Бронзова монета на Пауталия, сечена при Каракала, контрамаркирана; лице и гръб

Обр.8 Бронзова монета на Сердика, сечена при Септимий Север; лице и гръб

Сердика

Септимий Север (193 - 211 г.)

1. Лице: ...СЕП / СΕΥΗΡΟΣ. Бюст на императора с лавров венец и брада, надясно.

Опако: ... / GOV / ...ΔΩΝ. Изображението е напълно изтрито⁹.

Диаметър - 29 мм. Тегло - 15,09 г. (Обр. 8).

Както споменахме по-горе и осемте монети са полуизтрити поради продължителното им участие в монетната циркулация. Това е валидно и за най-късната от тях - отсечената в Пауталия монета на Каракала. Очевидно е, че тази монета е била отсечена в ранните години от царуването на Каракала, тъй като върху нея той е изобразен с детски портретни черти. Нейното силно износване ни дава основание да предположим, че тя е участвала интензивно поне 50-60 години в паричното обръщение. Това е един довод, макар и косвен, който въпреки липсата на информация за най-късните монети, влизали в състава на находката, ни дава възможност да определим с известна точност времето на нейното укриване. Не изглежда вероятно това да е станало преди средата на III в. На пръв поглед най-логично би било да свържем укриването на находката с голямото готско нашествие в Тракия през 250 г.¹⁰ Но и многобройните съкровища с бронзови монети¹¹, чисто укриване може да се свърже с това нашествие, не са представени контрамаркирани екземпляри. Въпросното обстоятелство ни навежда на мисълта, че е възможно находката да е била укрита малко по-късно. Според нас, вероятно това е станало в кризисния период след най-голямото и опустошително готско нашествие от 250 г., когато икономиката на Тракия е била силно разстроена и градските монетарници са били преустановили издаването на нови монетни емисии¹². Тогава, управата на някои от тракийските градове, най-вероятно Филипопол, се е опитала да компенсира донякъде недостига на нискостойностни парични знаци, чрез контрамаркирането на по-стари и силно износени монети. След попадането им в градската хазна, тези монети вместо да бъдат претопени и използвани като материал за отсичането на нови монети, каквато е била обичайната практика в по-ранния период, са били само контрамаркирани и пускани наново в циркулация. Представената в контрамарката буква Δ е удостоверявала, че монета

тите са запазвали и е трябвало да продължат да участват в парично обръщение по своята първоначална номинална стойност от четири аса (една сестерция). Контрамаркирането вероятно е било необходимо поради това, че населението с неохота е приемало старите и изтъркани монети. Градските власти е трябвало да удостоверят, че те могат да продължат да циркулират по своята първоначална номинална стойност.

Както изглежда, трите контрамаркирани монети от състава на разглежданата от нас колективна находка се явяват всъщност екземпляри от най-късните монети, пуснати в обръщение от съответната (най-вероятно на Филипопол) градска управа. Това трябва да е станало по всяка вероятност в първата половина от управлението на Галиен (царувал между 253 - 268 г.), тъй като след това настъпило рязко обезценяване на билоновия антониниан, а бронзовите монети всъщност изцяло изчезнали от парично обръщение. Нещата са се развили в следната последователност: На даден етап от царуването на Галиен, билоновите антониниани вече са били изработвани от мед и само са били посребрявани. Това е довело до силното обезценяване на този монетен номинал и съответно до обезценяването и на намиращите се в обръщение бронзови монети (асове, дюпондий и сестерции). На практика се е било достигнало до положението, реалната стойност на метала, от кой-

то са били изработени въпросните бронзови монети, да е станала по-висока от тяхната официална номинална стойност. Поради това, те закономерно са изчезнали от монетното обръщение¹³. Именно поради тези обстоятелства ние смятаме, че е най-логично да се приеме, че контрамаркирането е било извършено някъде в десетилетието между 250 - 260 г. и че то бележи заключителната фаза на издаването на бронзови монети от градските управи в Тракия.

Разглежданите от нас бронзови монети имат един много близък аналог. Това са монетите контрамаркирани от градската управа на Никополис ад Иструм¹⁴. И при тях контрамарките са поставени върху силно изтрити бронзови монети от края на II и началото на III в. Основното различие е в това, че върху контрамаркираните в Никополис ад Иструм монети са били отпечатани по две контрамарки. Едната е с обозначението на номиналната стойност - Δ, а втората - с инициалите на името на града - ΝΙΚΟ¹⁵. Явно е, че контрамаркирането на тези монети от градската управа на Никополис ад Иструм е било осъществено по същото време, при същите условия и със същата цел, както и контрамаркирането на публикуваните тук от нас монети. И то може да се разглежда като бележещо заключителната фаза на издаването на бронзови монети от градските управи в провинция в Долна Мизия, през римската епоха.

БЕЛЕЖКИ

1. Находката е била намерена през 1990 или 1991 г. неизвестно къде в Южна България и основната ѝ част е била разпродадена на частни колекционери в София.
2. Н. Мушмов. Античните монети на Балканския полуостров и монетите на българските царе, С., 1912, с. 295, № 5180 и 5181.
3. Н. Мушмов. цит. съч., с. 295, № 5187.
4. Пак там, с. 297, № 5225.
5. Пак там, с. 299, № 5275.
6. Пак там, с. 165, № 2988.
7. Пак там, с. 234, № 4138.
8. Пак там, с. 241, № 4287.
9. Пак там, с. 272.

10. История на България, т. I, С., 1979, с. 297-298.
11. За тези съкровища - виж Й. Юркова. Монетосеченето на градовете в Долна Мизия II - III в. Хадрианопол, С., 1987, с. 108-112.
12. Най-късните монети издавани от градски монетарници в Тракия са някои оскъдни емисии от времето на Галиен - виж Н. Мушмов, цит. съч.
13. Т. е. проявило се е действието на известния икономически закон за паричното обръщение на Коперник-Грешъм. За него - виж В. В. Зварич. Нумизматическият словарь, Львов, 1980, с. 90.
14. Т. Герасимов. Антични монети с контрамарки от Долна Мизия и Тракия. ИАИ, XV, 1946, с. 77-78.
15. Друго различие, вече от техническо естество, е това, че поставяните в Никополис ад Иструм контрамарки са с връзани, а не с релефни букви.

PART OF A COLLECTIVE FIND WITH BRONZE COINS
FROM THE ROMAN TIME (II - III C.) FOUND IN SOUTH BULGARIA

Vladimir Penchev

/Summary/

Eight strong erased bronze coins minted in some centers of Thrace in II and the first half of III c. are published in this article. Their description is given in the additional catalogue. The coins represent a part of a collective find of more 100 items discovered in 1990 or 1991 in South Bulgaria. The other coins of the find were scattered. The coins of particular interest are three countermarked ones. The countermark is round and the letter Δ in relief is depicted on it. Consequently it proved that even their erasure the coins continued to take part in the money circulation on the basis of their primary face value of four assa (one sesstercia).

It is most likely that the coins were countermarked by the administration of the big Thracian town of Filipopolis. Obviously it was an attempt to compensate by this way the lack of low-value currency on the local market.